

առջ գնալու իսկ երբ Պ. Պոպով կրկին ընդգրկուցաւ, այն ատեն պատասխանեց նա, թէ Գաւառապետն զիս իրեն յանձնել է, և թէ ինքն է պատասխանատու ամենայն փնտսուց՝ որ պատահին ինձ. և որովհետեւ այնպիսի խաւարի մէջ կարելի է դիւրաւ գլորիլ և փնտսուիլ, անոր համար ինքն այլ ևս կարող չէ յառաջ գնալ, այլ հարկ է սպասել մինչև լուսանայ: Այս բանն իմանալով, սրտանց շատ շնորհակալ եղայ Գաւառապետին իմ վրաս ունեցած խնամոց և հսկողութեան: Ոչ ինչ հեռի այն տեղէն՝ ուր մենք կանգ առել էինք, Քուրդք բաւական մեծութեամբ այր մը գտան, ուր փութացինք պատսպարիլ տեղատարափ անձրևոյն և սաստկացունչ հովուն բռնութենէն: Պ. Պոպով, Մանուկով և հս ներս մտանք, և իսկոյն ընկողմանեցանք գետինը տարածուած զգեստուց վրայ. իսկ այլք տեղւոյն անձկութեան պատճառաւ՝ մէկ կողմը բարանց վրայ տարածուեցան: Անոնց բաղձէն՝ այն ձրևն որ մինչև այրին ներքսագոյն կողմը կը հասնէր, տակաւ առ տակաւ դադրեցաւ, և առ վայր մի սրողեալ լուսինն՝ սրընթաց ամպերուն միջէն սկսաւ դուրս նայիլ:

Թէպէտեւ սաստիկ ծարաւն կը տանջէր զմզ, այլ չէինք կարող չիջնցընել զայն՝ մեր մօտերը բնաւ ջուր չգտնուելով, և չուցելով ամենևին զպչիլ քովերնիս գտնուած շրճին՝ որ լի էր Մասեաց գազաթին ձեռմը: Սակայն ծաւաւէն աւելի կը նեղէր զմզ՝ մեր զգեստուց թացութիւնն. և որպէսզի հարբուիչ չըլտնէինք, քովերնիս գտնուած շրճի մէջի ոգեւից հիզուկով ոտքերնիս շփեցինք:

Առաւօտեան գէժ՝ այն ինչ ամպերն սկսան կարմրագունիլ և վարդազոյն ամպիկներն սկսան սուրալ սփռիլ երկնից պայծառ կամարին վրայ, ահա մենք ամէնքս ալ ոտքի վրայ էինք. և առաւօտեան ժամը 6ին, հրք արևուն առաջին ճառագայթներն անցնելով լեռան գոռոզ գագաթին վրայէն մեզի հասան, արդէն իսկ կը գտնուէինք մեր ընկերաց մէջ, որք սաստիկ վախցեր էին մեզի համար, տեսնելով նախընթաց երեկոյն թէ ինչպէս գոռոզ հսկայն (Մասիս) խիտ խիտ ամպոց սև քողով պատել էր իւր գլուխն:

ԵԼԹ Ի ՓՈՔՐՆ ՄՍՍԻՍ՝ Պ. ՔՈՎԱԼԷՎՍԿԻԻ

Օգոստոսի 13 ին՝ մինչ մենք բարձրացել էինք ՚ի Մեծն Մասիս, Պ. Քովալէվսկի՝ մեր ճանապարհորդութեան երկրորդ կարգագրիչն՝ գնացել էր ՚ի Փոքրն Մասիս գագաթն ելնելու և մեզի նման օդաբանական դիտողութիւններ ընելու համար: Կը փափագէր դարձեալ լուսատպել հեռուէն Մեծ Մասեաց գագաթը՝ ճիշդ մեր հոն հասած վայրիկներն:

Փոքր Մասիս՝ Թէպէտ շատ ցած է բաղձատուութեամբ իր մերձաւոր ահա գին հսկային, սակայն իր զառիվերներուն ուղղութեան համար՝ որք կը հասնին մինչև ց⁴⁰⁰, և հրարդխային սահուն և լարծուն աւազոց և կոյտնուուն պատճառաւ գծաւորելանելի է:

Տասներեք անձինք առաւօտեան ժամը 10ին մեկնելով ՚ի Սարգար Բուլակէ, միայն երկու հոգի Պ. Քովալէվսկի և Ս. Դուգլա խազախն կրցան ժամանել ՚ի գագաթն և $\frac{1}{2}$ ժամուն յետ միջօրէին, մինչդեռ անոնց ուրիշ ընկերակիցքն կիսուղի հարկադրեցան հրաժարիլ այս փորձէն:

Փոքր Մասեաց գագաթն բաւական ընդարձակութիւն ունի, ուր 50-100

ոտք բարձրութեամբ հրաբրդեայ ժայռեր դէպ'ի վեր ցցուել են. գագաթան հարաւային կողմը՝ փոքր լճակ մը կայհալած ձիւնորէն ձևացած: Տաճկաստանի կողմէն սպառնալից մրրկի մը պատճառաւ՝ Պ. Քովալէվսկի չկրցաւ երկայն ատեն կենսոյ գագաթան վրայ, ուստի և չկրցաւ գտնել սնալու ձև տառիւք արձանագրեալ այն մեծ քարը, ինչպէս կը պատմէր ականատես հայ ծերունի մը:

ԿՈՍՏԱՆԴՆԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ

ԱՌԱՅԻ ԿԱՄ ՍԱՀՄԱՆԻՔ

Սոյն հատուածս է կոստանդին կաթողիկոսի, որ կարգաւ մի առ մի կը դնէ աստ իւրաքանչիւր առաքինութեանց կամ մուլթեանց և ուրիշ առարկայից սահմանքը. և կայ գրեալ այս յիսկեփորիկն իէ, որոյ վերնագիրն է. «Սրբազան կաթողիկոսի Հայոց Տեառն Կոստան. գեայ յիշատակ, այլ ճաշակ քեզ 'ի վայրի մրգոց, Սահմանք մասանց պէսպէս շարժմանց երկրի ք: Իւր բովանդակ մասամբ շատ կը նմանի այս հատուածս՝ բանից կամ պատասխանեաց Սեկունդոսի իմաստասիրի առ կայսն Ագրիանոս, որ կը գտնուի Սոփերաց առաջին հատորին մէջ. գրեթէ սահմաններուն ճշգրտութիւնն և պարզութիւնն մի և նոյն է յերկուսն ևս. միայն թէ, սա իւր համառօտութեամբն և միւսն իւր պերճախօսութեամբն՝ երկուքն ալ իրենց յատուկ գեղեցկութիւն մ'ունին:

Բնութիւն է՝ սկիզբն շարժման և դադարման. Երկիւղ է՝ ակնկալութիւն չարի. Սրտմտութիւն է՝ հոռւ չորջ զսրտին արեան. Հպարտութիւն է՝ հաճութիւն իւր միայնոյ. Բարի է՝ որում ամենեքեան ցանկան. Չար է՝ յորմէ ամենից է փախչելի. Միծանձնութիւն է՝ նմանաբար բերել զպատու. Հոմն վատ և լաւ. Բարեբախտութիւն է՝ բարւոք վճարին յիւս կենացն. Բարի՝ թէ յողով է՝ խնդութիւն առնէ, թէ մօտ է՝ յոյս, թէ հեռի՝ դժուարահաւատութիւն, թէ ևս հեռի՝ անհաւատութիւն. Չար՝ թէ յողովն է՝ տրտմութիւն առնէ, թէ հեռի՝ երկիւղ, թէ ևս հեռի՝ քաջալիրութիւն կամ արհամարհութիւն. Խնդութիւն և յոյս՝ բարեյուսութիւն առնէ. Բոյս և դժուարահաւատութիւն՝ կեղակարծութիւն է. Երկիւղ և տրտմութիւն՝ տարակուսանք. Երկիւղ և քաջալիրութիւն՝ վստահութիւն և համարձակութիւն. Սրտմտութիւն է՝ հաւատարաբախտութիւն. և կրկին է, է որ ըստ հաւասարութեան բերի՝ և է որ ըստ զիմաց. Անիրաւութիւն է՝ անհաւասարութեան բախտողութիւն. Բարեմտութիւն է՝ կամք առաքինեաց ոչ յաղաքս

1. Շատ հաւանական է՝ թէ սա ըլլայ Կոստանդին Ա. կաթողիկոսն (ԹԻ Գարուն, 1220-1267), որ մեր մատենագրութեան մէջ բուռն կերպով տեղի մը կը գըրաւէ իւր այլևայլ վարդապետական թղթովք և կոնդակներով. իսկ միւս Կոստանդին անուամբ կաթողիկոսաց մասին բնաւ ծանօթութիւն չունինք գրութեանց նըկատմամբ: